



Sygn. akt I UK 77/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 września 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Myszka (przewodniczący)

SSN Jerzy Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z odwołania Z. J.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o odpowiedzialność członka
zarządu za zaległe składki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 września 2010 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 28 października 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 28 października 2009 r. Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację odwołującego się Z. J. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 28 kwietnia 2008 r. oddalającego odwołanie Z. J. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 kwietnia 2007 r.

wydanej na podstawie art. 116, art. 108 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.) w związku z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.), którą organ rentowy ustalił odpowiedzialność Z. J. – jako prezesa zarządu „T. – F.” Spółki z o.o. – za zobowiązania tej Spółki z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne (114.518,67 zł), ubezpieczenie zdrowotne (24.726,28 zł), Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (9.332,86 zł) powstałe w okresie pełnienia przez niego funkcji prezesa zarządu Spółki – od grudnia 2001 do kwietnia 2002 r.

Bezsporne było w sprawie, że odwołujący się pełnił funkcję prezesa (dyrektora) zarządu Spółki w okresie od marca 1999 r. do maja 2002 r. Zaległości składkowe Spółki powstały w okresie od grudnia 2001 r. do kwietnia 2002 r. Sąd drugiej instancji podzielił podstawę faktyczną oraz podstawę prawną zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji, w szczególności podzielił stanowisko, że odwołujący się ponosi jako członek zarządu Spółki odpowiedzialność za zaległości składkowe Spółki na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Co do bezskuteczności egzekucji – jako przesłanki odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej – Sąd drugiej instancji wskazał, że występuje ona nie tylko w sytuacji umorzenia postępowania egzekucyjnego, ale również w razie umorzenia postępowania upadłościowego, a także odmowy jego wszczęcia. „Upadłość” bowiem jest egzekucją uniwersalną, która w odróżnieniu od egzekucji singularnej, ma na celu równomierne, choćby częściowe zaspokojenie wszystkich wierzycieli wobec całego majątku niewypłacalnego dłużnika, w trybie i na zasadach uregulowanych w prawie upadłościowym. Brak możliwości realizacji tego celu z uwagi na to, że majątek dłużnika nie wystarczy nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, jest równoznaczny z bezskutecznością egzekucji uniwersalnej, co odnosi się do wszystkich zobowiązań niewypłacalnego dłużnika i wszystkich jego wierzycieli. Dopiero w przypadku, gdy wierzyciel nie dysponuje takim postanowieniem, rozważenia wymagają sytuacje, gdy w ogóle nie wszczęto postępowania egzekucyjnego w związku z nieściągalnością wierzytelności od samej spółki, to jest stanem, w którym z okoliczności sprawy wynika, że spółka nie ma majątku, z

którego wierzyciel mógłby uzyskać zaspokojenie swojej należności oraz, gdy egzekucja prowadzona przez innego wierzyciela w stosunku do tego samego dłużnika okazała się bezskuteczna z powodu braku majątku. Sąd drugiej instancji powołał się na pogląd wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2009 r., I UZP 4/09 – OSNP 2009/23-24/319. Odnośnie postępowania egzekucyjnego prowadzonego tylko do rachunku bankowego Spółki, Sąd drugiej instancji zauważył, że brak w związku z tym postanowienia o bezskuteczności egzekucji z całego majątku dłużnika, nie oznacza niespełnienia przesłanki odpowiedzialności członka zarządu Spółki, skoro egzekucja uniwersalna z majątku Spółki okazała się bezskuteczna. Ponadto nie ma wątpliwości, że nie zachodzi żadna możliwość zaspokojenia egzekwowanej wierzytelności z jakichkolwiek części majątku Spółki. Świadczy o tym między innymi to, że prawomocnym postanowieniem z dnia 25 czerwca 2001 r. Sąd Rejonowy oddalił wniosek Z. J. o otwarcie postępowania układowego, stwierdzając brak przesłanki ustawowej polegającej na zaistnieniu wyjątkowych i niezależnych od dłużnika okoliczności, jako przyczyny jego trudności finansowych. Wniosek z dnia 18 marca 2002 r. o ogłoszenie upadłości, nie został rozpoznany z powodu nieuzupełnienia braków formalnych. Następny wniosek złożony przez nowego prezesa zarządu S. B. w dniu 17 lipca 2002 r. został oddalony postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 27 sierpnia 2002 r., ponieważ majątek spółki nie wystarczał nawet na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. W takiej sytuacji, jeżeli organ rentowy dysponował powołanymi wyżej postanowieniami Sądu Rejonowego, nie miał on obowiązku prowadzenia egzekucji singularnej, ponieważ całokształt okoliczności sprawy wskazywał, w sposób nie budzący wątpliwości, że Spółka nie dysponuje wystarczającym majątkiem na pokrycie zaległości z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, co wykazała egzekucja uniwersalna. Ponadto analiza sprawozdań finansowych Spółki za lata 1998 – 2001 pokazała, że na dzień 31 grudnia 1998 r. ujemna wartość kapitałów własnych Spółki wynosiła 46.180,50 zł i do 31 grudnia 1999 r. zwiększyła się do kwoty 542.727,45 zł. W 2002 r. komornik skarbowy zajął rachunki bankowe Spółki. Od 1 sierpnia 2002 r. Spółka nie prowadziła żadnej aktywności gospodarczej, a od 2003 r. nie posiadała siedziby. Postanowieniem z 22 czerwca 2006 r. organ egzekucyjny umorzył postępowanie

egzekucyjne, ponieważ Spółka nie posiadała żadnego majątku nieruchomego jak i ruchomego, ani praw majątkowych. Postępowanie egzekucyjne prowadzone wobec Spółki okazało się zatem bezskuteczne (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z 17 czerwca 2008 r.). Sąd drugiej instancji w oparciu o powyższe okoliczności uznał, że egzekucja wobec Spółki byłaby bezskuteczna, nie ma bowiem jakichkolwiek wątpliwości, że nie zachodzi żadna możliwość zaspokojenia egzekwowanej wierzytelności z jakichkolwiek części majątku Spółki.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył w całości skargą kasacyjną na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), zarzucając błędną wykładnię art. 116 § 1 i § 2 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W uzasadnieniu skarżący stwierdził, że Sąd przyjął, że bezskuteczność egzekucji – jako jedna z przesłanek odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej – może być stwierdzona w jakikolwiek sposób np. w oparciu o analizę sprawozdań finansowych spółki. Natomiast – według skarżącego – konieczne jest ażeby bezskuteczność egzekucji została stwierdzona odpowiednim postanowieniem organu egzekucyjnego, po przeprowadzeniu postępowania egzekucyjnego. Konieczność formalnego stwierdzenia bezskuteczności egzekucji postanowieniem organu egzekucyjnego stanowi dla osoby trzeciej (członka zarządu) gwarancję prawidłowego, pozbawionego uznaniowości, ustalenia bezskuteczności egzekucji. Dokonywanie wykładni rozszerzającej – przy ocenie przesłanki bezskuteczności egzekucji z art. 116 Ordynacji podatkowej – jest sprzeczne z wolą ustawodawcy, chroniącego osobę trzecią przed nieuzasadnionym obciążeniem jej odpowiedzialnością za zaległości składkowe spółki. Ponadto stwierdzenie przesłanki bezskuteczności egzekucji z art. 116 Ordynacji podatkowej nie może nastąpić w sytuacji, kiedy egzekucja była prowadzona jedynie co do części majątku Spółki. Organ rentowy dokonał jedynie zajęcia rachunku bankowego Spółki.

Skarga zawiera wniosek o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego przez uwzględnienie apelacji skarżącego i zwolnienie go od odpowiedzialności za zobowiązania wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i

Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, powstałych w okresie, gdy pełnił on funkcję członka zarządu Spółki, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz o uchylenie wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy – stosownie do art. 398¹³ § 1 k.p.c. – rozpoznał sprawę w granicach podstawy skargi sprecyzowanej zarzutem błędnej wykładni wskazanego przepisu prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Skarżący zarzut błędnej wykładni art. 116 § 1 i § 2 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych opierał na twierdzeniu, że Sąd uznał, iż bezskuteczność egzekucji – jako jedna z przesłanek odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej – może być stwierdzona w jakikolwiek sposób, np. w oparciu o analizę sprawozdań finansowych spółki.

Zarzut ten jest wyraźnie sprzeczny z podstawami wyroku przedstawionymi w jego uzasadnieniu. Wbrew twierdzeniu skarżącego ustalenie bezskuteczności egzekucji przedmiotowych zobowiązań Spółki wynika z wielu przedstawionych w uzasadnieniu wyroku faktów, wśród których istotne znaczenie miały wyniki postępowania upadłościowego. Jak zostało ustalone wniosek o ogłoszenie upadłości złożony przez nowego prezesa zarządu Spółki w dniu 17 lipca 2002 r. został oddalony postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 27 sierpnia 2002 r., ponieważ ustalony majątek spółki nie wystarczał nawet na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego. Ponadto w 2002 r. komornik skarbowy zajął rachunki bankowe Spółki. Od 1 sierpnia 2002 r. Spółka nie prowadziła żadnej aktywności gospodarczej, a od 2003 r. nie posiadała nawet siedziby. Postanowieniem z 22 czerwca 2006 r. organ egzekucyjny umorzył postępowanie egzekucyjne, ponieważ Spółka nie posiadała żadnego majątku nieruchomego jak i ruchomego, ani praw majątkowych (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 17 czerwca 2008 r., III S.A. /GI 1471/07). Na podstawie wskazanych ustaleń faktycznych, które wiążą Sąd Najwyższy stosownie do art. 398¹³ § 2 k.p.c. opiera się kwestionowane bezpodstawnie w skardze ustalenie o bezskuteczności

egzekucji całego majątku Spółki. Bezskuteczność egzekucji – jako przesłanka odpowiedzialności na podstawie art. 116 Ordynacji podatkowej – występuje nie tylko w sytuacji umorzenia postępowania egzekucyjnego, ale również w razie umorzenia postępowania upadłościowego, a także odmowy jego wszczęcia. „Upadłość” bowiem jako egzekucja uniwersalna, ma na celu ograniczone zaspokojenie wszystkich wierzycieli wobec całego majątku niewypłacalnego dłużnika. Brak możliwości realizacji tego celu z uwagi na to, że majątek dłużnika nie wystarczy nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, odnosi się do wszystkich zobowiązań niewypłacalnego dłużnika i wszystkich jego wierzycieli. W uchwale z dnia 13 maja 2009 r. (I UZP 4/09, OSNP 2009 nr 23-24, poz. 319) Sąd Najwyższy dokonał szerokiej analizy odpowiedzialności przewidzianej w art. 116 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Termin „egzekucja” zawarty w art. 116 Ordynacji podatkowej posiada tę samą treść normatywną, jaką określeniu temu nadają przepisy regulujące cywilne i administracyjne postępowanie egzekucyjne. Oznacza zagwarantowaną przez państwo możliwość przymusowej realizacji przewidzianych obowiązującymi przepisami prawa określonych rodzajów odpowiedzialności. Nie należy go natomiast pojmować w znaczeniu potocznym, odnoszącym się do okoliczności niezaspokojenia wierzyciela przez spółkę bez nawiązania do gwarantowanego przymusem państwowym sposobu, w jaki zobowiązanie może być poddane realizacji. Bezskuteczność egzekucji rozumiana jako brak możliwości przymusowego zaspokojenia wierzyciela występuje wówczas, gdy wierzyciel dysponuje postanowieniem o umorzeniu postępowania egzekucyjnego ze względu na jego bezskuteczność, ale także w razie umorzenia postępowania upadłościowego (art. 361 pkt 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze – Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.), oraz oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 13 ust. 1 i ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego). Upadłość określana w nauce prawa jako egzekucja uniwersalna, w odróżnieniu od egzekucji singularnej (prowadzonej przez poszczególnych wierzycieli na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego albo ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, jednolity tekst: Dz.U. z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 ze zm.), ma na celu równomierne, choćby częściowe zaspokojenie

wszystkich wierzycieli z całego majątku niewypłacalnego dłużnika, w trybie i na zasadach uregulowanych w Prawie upadłościowym. Niemożliwość realizacji tego celu z uwagi na to, że majątek dłużnika nie wystarczy nawet na zaspokojenie kosztów postępowania, jest równoznaczna z bezskutecznością egzekucji uniwersalnej, co odnosi się do wszystkich zobowiązań niewypłacalnego dłużnika i wszystkich jego wierzycieli.

Zaskarżony niniejszą skargą wyrok Sądu drugiej instancji uwzględnia powyższe stanowisko.

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym niniejszą skargę podzielając wyjaśnienia interpretacyjne wyrażone w uchwale z dnia 13 maja 2009 r. I UZP 4/09, uznał za prawidłową wykładnię art. 116 Ordynacji podatkowej w związku z art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych dokonaną przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku.

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy – uznając bezzasadność podstawy skargi kasacyjnej, orzekł stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.